

การสร้างความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์และบ้านเมือง : ศึกษาจากพระอัยการกบฏศึกในกฎหมายตราสามดวง *

ศิริพร ตาบเพชร*

ความมั่นคงของบ้านเมืองในปัจจุบันหมายถึงความมีอำนาจอธิปไตยของบ้านเมือง ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและบ้านเมืองมีความสงบสุข ส่วนในสมัยรัฐจารีตเช่นสมัยอยุธยา ความมั่นคงปลอดภัยของพระเจ้าแผ่นดินถือเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด เพราะทรงเป็นศูนย์กลางของอำนาจทั้งมวลในราชอาณาจักร จึงมีกฎหมายต่างๆ ออกมาเพื่อค้ำจุนและเสริมสร้างพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดิน เช่น กฎมณเฑียรบาล พระอัยการกบฏศึก พระอัยการอาชญาหลวง พระอัยการอาชญาราษฎร์ กฎหมายเหล่านี้มีสาระบางข้อตรงกัน แต่มีความแตกต่างกันในประเด็นหลัก กล่าวคือ กฎมณเฑียรบาลเป็นกฎหมายสำหรับการรักษาเรือนพระเจ้าแผ่นดิน มีข้อกำหนดเพื่อพระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดิน เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง พระอัยการกบฏศึกเป็นกฎหมายเพื่อป้องกันการกระทำอันเป็นกบฏ พระอัยการอาชญาหลวงเป็นกฎหมายว่าด้วยความผิดต่อแผ่นดิน เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง พระอัยการอาชญาราษฎร์เป็นเรื่องของความผิดต่อประชาชน เช่น ช่มเหล่งรังแกราษฎร์ ในบรรดาพระอัยการเกี่ยวกับความมั่นคงของพระเจ้าแผ่นดิน พระอัยการกบฏศึกเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์เข้มข้นและมีบทลงโทษรุนแรงมากที่สุด

บทความนี้ศึกษาความสำคัญของพระอัยการกบฏศึกในบริบททางประวัติศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ว่าพระอัยการกบฏศึกสะท้อนถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยอย่างไร และสะท้อนถึงพื้นฐานวัฒนธรรมความเชื่อในสังคมพุทธอย่างไร การบังคับใช้กฎหมายมีศักยภาพเพียงใด

*ปรับปรุงจากงานวิจัยเรื่อง “พระอัยการกบฏศึก” กฎหมายว่าด้วยความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์และบ้านเมือง” ที่เสนอต่อโครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เมื่อกรกฎาคม 2548

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระอัยการกบฏศึก : กฎหมายไทยแท้

กฎหมายไทยมีพื้นฐานมาจากคัมภีร์พระมนูธรรมศาสตร์อินเดียซึ่งมีมุลคดี 18 ประการ ส่วนพระธรรมศาสตร์ไทยมี 29 มุลคดี แยกเป็นมุลคดีแห่งผู้พิพากษาและตุลาการ 10 ประการ มุลคดีวิวาท 29 ประการ พระอัยการกบฏศึกมีที่มาจากมุลคดี 2 ประการในมุลคดีวิวาท คือ มุลคดีวิวาทประการที่ 14 สงครามโทสา ปี จ (ความผิดในการสงคราม) ลักษณะวิวาทด้วยการรณรงค์สงคราม และมุลคดีวิวาทประการที่ 15 ราชทฎฐู (ผู้ประทุษร้ายต่อพระราชา) ลักษณะกบฏต่อแผ่นดิน (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1. 2526 : 28) การที่ทั้งสองมุลคดีซึ่งเป็นที่มาของพระอัยการกบฏศึกไม่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระมนูธรรมศาสตร์อินเดีย จึงกล่าวได้ว่าพระอัยการกบฏศึกเป็นกฎหมายที่ถูกเพิ่มขึ้นมาในพระธรรมศาสตร์ของไทยเช่นเดียวกับกฏมณฑลเทศาภิบาล ถือเป็นกฎหมายไทยแท้ๆ ที่สะท้อนสังคมและวัฒนธรรมการเมืองไทย ส่วนภาษาบาลีที่ปรากฏอยู่ในมุลคดีวิวาททั้ง 2 ประการและในพระอัยการกบฏศึกนั้นเป็นการนำเอาอิทธิพลทางพุทธศาสนาใช้ในกฎหมายเพื่อเพิ่มความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ข้อความภาษาบาลีส่วนที่กล่าวถึงการลงโทษ 32 ประการ ส่วนใหญ่คัดลอกมาจากเทวทูตสูตรในพระสุตตันตปิฎก

สาระในพระอัยการและพระอัยการกบฏศึกในบริบทประวัติศาสตร์

สาระในพระอัยการกบฏศึกแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. **ลักษณะกบฏ** กล่าวถึงการกระทำที่เป็นกบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน รวมถึงการกระทำที่ล่วงละเมิดและไม่ยำเกรงพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดิน แยกได้ 2 ลักษณะ คือ กบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน และกบฏต่อแผ่นดิน

1.1 การกระทำที่เป็นกบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ชิงราชบัลลังก์ ทำร้ายพระเจ้าแผ่นดินด้วยโหรยาพิช ด้วยอาวุธ แข็งเมือง คบคิดกับข้าศึกต่างบ้านต่างเมือง รู้เห็นหรือสมคบคิดก่อกบฏ ในพระอัยการส่วนนี้ยังได้ดัดเตือน แนะนำ กำหนดข้อห้าม และโทษที่จะได้รับหากกระทำการเข้าข่ายหรือเป็นกบฏไว้ด้วย เช่น ห้ามเจ้าเมืองไปมาหาสู่กันเพื่อป้องกันไม่ให้คบคิดกันก่อการร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดิน ห้ามขุนนางไปมาหาสู่กันนอกจากทรงอนุญาตแล้ว ในงานวิวาท งานศพ ขุนนางต้องพูดคุยกันด้วยเสียงอันดังต่อหน้าบุคคลที่สาม (พาน พลิต. 2546 : 460) ถ้ารู้ว่ามีผู้จะก่อกบฏให้แจ้ง แต่ห้ามเขียนเป็นบัตรสนเท่ห์ ถ้าทำบัตรสนเท่ห์ ผู้ทำบัตรถูกประหาร ผู้คิดริเริ่มถูกแหวะปาก ผู้เขียนถูกตัดมือ ผู้รู้เห็นถูกเขียน (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1. 2526 : 464- 465) พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังครอบคลุมถึงการกระทำที่เข้าข่ายกบฏในยามที่บ้านเมือง มีศึกสงคราม เพื่อเตือนข้าราชการและไพร่พลไม่ให้กระทำผิด เช่น เมื่อมีข่าวศึกให้ขุนนางทั้งหลายมาประชุมพร้อมกันผู้ไม่มาถือเป็นกบฏ

1.2 กบฏต่อแผ่นดิน ความสงบสุขมั่นคงของบ้านเมือง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของราษฎร ความมั่นคงของศาสนา เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บ้านเมืองมีความสงบสุข

มั่นคง การกระทำที่อุกอาจ รุนแรง ขาดมนุษยธรรม ศีลธรรม ทำให้สังคมเดือดร้อนไม่สงบสุข ไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมืองถือว่าเป็นกบฏต่อแผ่นดิน การกระทำที่เป็นกบฏต่อแผ่นดินแยกได้ คือ 1) การกระทำผิดต่อบ้านเมือง เช่น ปล้นตีเมือง เฝ้าพระราชวัง คลัง ฉาง บ้านเรือนราษฎร ทำร้ายราษฎร 2) การกระทำผิดต่อศาสนา เช่น ปล้นเฝ้าวัด ทำทารุณหยาบช้าแก่พระสงฆ์สามเณรฆ่าพระสงฆ์ สามเณร เขี้ยบบย่ำทำลายพระพุทธรูปหรือสัญลักษณ์ในพระศาสนา และ 3) การกระทำที่ไร้มนุษยธรรม ศีลธรรม เช่น ฆ่าบิดามารดา ครูอาจารย์ เด็กและทารก

กฎหมายถือว่าผู้ที่ประพฤติเช่นนี้กฎหมายถือว่าเป็นผู้เลวร้ายยิ่งกว่าโจรธรรมดา เป็นกบฏต่อแผ่นดินเพราะทำให้ความสงบสุขมั่นคงของบ้านเมืองสั่นคลอน เนื่องจากถือทำการที่อุกอาจ โหดร้าย ไร้ศีลธรรม มนุษยธรรม กระทำการที่เลวร้ายต่อบ้านเมือง ต่อชีวิต และทรัพย์สินของราษฎรซึ่งเท่ากับล่วงละเมิดพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินด้วย เพราะพระเจ้าแผ่นดินเป็นเจ้าของชีวิตและเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างในราชอาณาจักร โดยเฉพาะไพร่พล ซึ่งเป็นกำลังสำคัญยิ่งในสังคมไทยสมัยโบราณ แนวคิดเรื่องการลงโทษสถานหนักหรือการได้รับโทษเพิ่มขึ้นจากการกระทำที่โหดร้าย ไร้ศีลธรรมนี้ มีปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้อยู่ปัจจุบันเช่นกัน

ในสมัยอยุธยามีการกบฏเกิดขึ้นหลายครั้ง ทั้งกบฏที่ผู้ก่อการเป็นเชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และการก่อกบฏของผู้อ้างตัวว่าเป็นผู้มีบุญ การลงโทษเมื่อเกิดกบฏขึ้นเป็นการแก้ที่ปลายเหตุ ดังนั้นจึงมีการหาทางป้องกันไม่ให้เจ้านายหรือขุนนางก่อกบฏได้ เช่น ถ้าทอดบตรสนเทห์โทษถึงตายดังเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พ.ศ.2037 - 2072) มีการทอดบตรสนเทห์เมื่อสืบสาวแล้วก็มีการลงโทษ ในสมัยรัชกาลที่ 2 (พ.ศ. 2352 - 2367) เกิดเหตุเรื่องมีผู้พบบตรสนเทห์ที่วังใต้ต้นแจงในลานขลาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท กล่าวกันว่าคาบมาทิ้งไว้ในหนังสือฟ้องว่าเจ้าฟ้ากรมขุนกระษัตราธิราช (เจ้าฟ้าเทมื่น) และพรรคพวกจะก่อการกบฏ เมื่อพิจารณาได้ความเป็นสัตย์ตามหนังสือฟ้องจึงถูกประหารชีวิต (สมเด็จพระยาตากฯ. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. 2546 : 8) หรือเมื่อสมเด็จพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์ในระยะแรกได้ถูกต่อต้านจากหัวเมืองหลายแห่ง จึงทรงพยายามสร้างอำนาจและสิทธิธรรมทั้งด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับราชวงศ์เก่าโดยแต่งตั้งเจ้านายผู้หญิงในราชวงศ์เก่าเป็นพระมเหสี และทรงดำเนินการป้องกันควบคุมไม่ให้ขุนนางสร้างอำนาจด้วยการควบคุมทรัพย์สินของขุนนาง (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. 2536 :221) ควบคุมเสรีภาพของขุนนางด้วยการไม่ให้ขุนนางชั้นสูงพบปะพูดคุยกันยกเว้นในที่ประชุมซึ่งไม่ใช่ที่รโหฐาน การพูดคุยต้องพูดด้วยเสียงอันดังให้บุคคลอื่นในที่นั้นได้ยินด้วยและทุกคนต้องทำตามกฎนี้ ถ้าจะมีการพบปะกันระหว่างขุนนางต้องให้พระเจ้าแผ่นดินมีพระบรมราชานุญาตก่อน (ฟาน ฟลิต. 2546: 96, 342) ถ้าทำผิดกฎโทษสูงสุดคือประหารชีวิต พระเจ้าปราสาททองยังทรงเปลี่ยนหน้าที่ขุนนางทุก 4 - 8 เดือนเพื่อไม่ให้ขุนนางสะสมอำนาจและพรรคพวกได้ ย้ายหน่วยงานที่มีอำนาจหรือความสำคัญมาขึ้น

ตรงต่อพระองค์ รวมทั้งบังคับให้เจ้าเมืองสำคัญๆ เช่น พิษณุโลก กำแพงเพชร เข้ามาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาและเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินวันละหลายๆ ครั้ง ทำให้ต้องปล่อยให้ขุนนางระดับรองดูแลหัวเมืองแทน เจ้าเมืองจึงไม่มีอำนาจมากพอที่จะทำการกบฏได้ (มานพถาวรวัฒน์สกุล.: 2536 : 224)

ในสมัยสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ.2231 - 2246) ที่สถาปนาราชวงศ์ขึ้นใหม่ ได้เกิดกบฏขึ้นหลายครั้งโดยเฉพาะกบฏหัวเมือง จึงมีการลงโทษอย่างเข้มงวด เช่น เมื่อคราวกบฏเมืองนครศรีธรรมราช พระยารามเดโชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชผู้กองทัพจากเมืองหลวงไม่ได้จึงเขียนหนังสือถึงพระยาราชบังสัน แม่ทัพเรือที่ถูกส่งมาปราบกบฏบรรยายถึงการเคยเป็นข้ารับใช้สมเด็จพระนารายณ์มาด้วยกันและความสัมพันธ์อื่นๆ ในอดีต ทำให้พระยาราชบังสันคิดเมตตาเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อกองทัพจากเมืองหลวงตีเมืองนครศรีธรรมราชแตกแล้วเจ้าเมืองและขุนนางส่วนหนึ่งได้หนีลงเรือออกไป นายทัพนายกองของกรุงศรีอยุธยาแจ้งมายังเมืองหลวงว่าเมื่อพวกกบฏตีฝ่าออกไปทางเรือ พระยาราชบังสันไม่ได้นำทัพติดตามไปทันทีพวกกบฏจึงหนีไปได้ เมื่อสอบสวนพบว่าพระยาราชบังสันเป็นใจช่วยเหลือพวกกบฏจึงถูกลงโทษจำทำประการ¹ ตระเวน² แล้วตัดหัวเสียบประจานไว้หน้าประตูเมืองนครศรีธรรมราชตามโทษในพระอัยการกบฏศึก (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. 2542 : 75-77)

2. ลักษณะระบงศ์สงคราม ข้อกำหนดส่วนนี้ครอบคลุมข้อประพฤติกฎปฏิบัติต่างๆ ในยามสงคราม การให้รางวัลแก่ผู้มีความดีความชอบและการลงโทษผู้กระทำความผิดพระราชบัญญัติในราชการสงคราม ซึ่งแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

2.1 ห้ามถอยหนีเข้าศึก กฎหมายเน้นให้ไพร่พลต่อสู้อย่างกล้าหาญ ไม่ถอยหนีเข้าศึก ถ้าไม่สู้จะมีโทษสถานหนักตั้งแต่ต้องออกรบชดใช้ความผิด โทษตระเวน ตัดมือ ตัดเท้า ตัดหัวเสียบประจาน โดยมีรายละเอียดชัดเจนว่าการถอยหนีเวลาใดได้รับโทษอย่างไร เช่น ถ้ายังไม่ทันรบถอยออกมาชั่วตัวข้างหนึ่งหรือชั่วลำเรือหนึ่ง โทษจำตรู ถอยออกมาสองชั่วตัวข้างหรือสองชั่วลำเรือ เอาตัวลงหญ้าข้าง³ ถ้ากำลังต่อสู้อยู่แล้วถอยออกมาจะมีโทษหนัก

¹ จำทำประการหรือจำครบ คือ ตรวนใส่เท้า เท้าติดข้อไม้ ไช่สามคอก คาไม้ใส่คอทับไช่ และมือสองข้างสอดเข้าไปในคาไปติดกับข้อไม้ ถือเป็นการลงโทษอย่างหนัก

² โทษตระเวนเป็นโทษสถานหนัก นักโทษจะถูกใส่ตรวนที่ขา ใส่คาที่คอ นำไปตระเวนหัวเมือง มีผู้คุมต้อนนำและบังคับให้นักโทษร้องประกาศความผิดของตนต่างๆ และบอกว่าอย่าให้ผู้ใดเอายืนอย่างถ้านักโทษไม่ร้องหรือร้องไม่ดังจะถูกฟาดด้วยสันดาบ การแห่ตระเวนทำติดต่อกัน 3 วัน เรียกว่าตระเวนบก จากนั้นจะถูกนำไปตระเวนทางน้ำรอบเมืองอีก 3 วัน

³ คือ นำตัวไปเป็นนักโทษทำหน้าที่เกี่ยวหญ้าเลี้ยงช้าง

เพราะแสดงถึงความย่อท้อ ขลาดกลัว ทำให้ข้าศึกมีกำลังใจอีกเพิ่มขึ้นจนอาจมีชัยชนะได้ แต่ในพระอัยการก็มีข้อยกเว้นว่าถ้าชัยภูมิไม่เหมาะสมก็ให้ปรับทัพตามชัยภูมิหรือปรับตัวตามสถานการณ์ได้

2.2 ความปลอดภัยของค่ายทัพ พระอัยการกบฏศึกบัญญัติถึงการรักษาความปลอดภัยและระเบียบวินัยในกองทัพและในค่ายไว้อย่างครอบคลุม เช่น ถ้าปล่อยให้ข้าศึกปลอมเข้ามาในค่ายหรือตีเข้ามาในค่ายได้ พลัดหลงกับกองทัพระหว่างเดินทัพ ไม่ระวังรักษาค่ายปล่อยให้ไฟไหม้ค่าย มีโทษตระเวนรอบทัพ ตัดเท้า ตัดหัวเสียบประจาน หลับยามมีโทษ เอาหอกร้อยประจาน

2.3 การรักษายุทธปัจจัย ยุทธปัจจัยต่างๆ เช่น เสบียงอาหาร อาวุธ เสื้อผ้า ช้างม้า เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการสงคราม หากปล่อยปละละเลยจนเกิดความเสียหายหรือลักขโมยสิ่งของในกองทัพจะได้รับโทษหนักถึงตาย การกำหนดบทลงโทษที่หนักนอกจากเพื่อลงโทษผู้ทำผิดแล้วยังเป็นการตักเตือนบรรดาทหารให้เกิดความหวาดกลัวเพื่อจะได้ระมัดระวังไม่กระทำความผิด

2.4 การหลบหนีราชการสงคราม สภาพของไพร่หลวงค่อนข้างยากลำบากและทำงานหนัก ทำให้ไพร่หลบหนีการเกณฑ์แรงงานอยู่เสมอ ทำให้ไพร่พลมีไม่พอตามต้องการ จึงมีข้อบัญญัติว่าถ้าผู้ใดหลบหนีจากกองทัพ มุลนายไม่ยอมให้ไพร่พลในสังกัดไปทัพ ไปทัพถึงกลางทางแล้วหนีกลับมา ถือว่าผู้นั้นมีความผิดฐานกบฏ โทษถึงตาย บุตรภรรยาทรัพย์สินของถูกริบเป็นของหลวง ถ้าหลบหนีละเลยไม่ปฏิบัติราชการสงคราม โทษตัดหัวเสียบประจาน

2.5 การให้บำเหน็จรางวัล การให้รางวัลเมื่อทำความดีความชอบเป็นกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติราชการและเป็นแรงจูงใจ เป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นอยากประพฤติตาม การให้บำเหน็จรางวัลจากราชการสงครามในพระอัยการมีลดหลั่นกันตามความดีความชอบที่กระทำและตามยศฐาบรรดาศักดิ์ของผู้มีความดีความชอบด้วย⁴ เช่น ถ้าขุนนางชั้นสูงชนข้างชนะและฟันข้าศึก ตายบนหัวช้างได้บำเหน็จพานทองหมวกทองร่มชั้นทองและเมียพระราชทาน ถ้าพลทหารช่วยชนข้างจนมีชัยชนะให้เลื่อนขั้นป็นขุน ให้เงินทองและเลี้ยงดูลูกหลานสืบไป

⁴ การให้รางวัลแก่ผู้มีความชอบในราชการแยกเป็น 3 ระดับ คือ บำเหน็จ บำนาญ และภักยา รางวัลสูงสุดคือบำเหน็จ ในพระอัยการอาชญาหลวงระบุถึงผู้ที่จะได้รับบำเหน็จต้องปฏิบัติราชการมีความชอบใน 5 ประการนี้ คือ มีชัยชนะในราชการสงคราม พาพรรคพวกอาสาไปสู้รบสละชีวิตเพื่อเอาชนะข้าศึกอาสารักษาบ้านเมืองไม่ให้เสียแก่ข้าศึก แสวงหาพระราชทรัพย์ให้ท้องพระคลังตามประเพณีไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน และพิจารณาพิพากษาคดีถูกต้องยุติธรรมตามหลักประเพณี ส่วนบำนาญนั้นเมื่อพิจารณาจากข้อความในพระอัยการกบฏศึกอาจตีความได้ว่าผู้มีความชอบได้รางวัลชั้นบำนาญคือ ผู้มีความชอบแสวงหาทรัพย์ให้แก่หลวง และผู้ได้ภักยาคือผู้ปฏิบัติราชการตามหน้าที่ของตนไม่บกพร่อง (ความเห็นนี้ยังไม่ยุติ โปรดดูพระอัยการกบฏศึก ส่วนพระราชบัญญัติ ม.ศ. 1374 ว่าด้วยเรื่องการให้รางวัล ใน ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1๗ เล่ม 2, 2526 : 483-488)

2.7 การลงโทษผู้ทุจริตเบียดบังยักยอกทรัพย์สินของราชการ กฎหมายกล่าวถึงการฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งสะท้อนถึงสภาพที่เกิดขึ้นในอดีตและยังคงมีอยู่จนปัจจุบัน เช่น ผู้ฉ้อบังเสียบึงอาหารหรือบำเหน็จรางวัลเพื่อนำไปขายหรือหาผลประโยชน์อื่นมิโทษตั้งแต่เอาของที่ยักยอกไปแขวนคอประจานแล้วให้ทำราชการแก้ตัว เขียน 30 - 60 ที และตัดหัว

ฟรังซัวส์ อังรี ตูรแปง ชาวต่างชาติที่อยู่ในสยามเล่าถึงกรณียักยอกเสียบึงอาหารของกองทัพซึ่งน่าจะเกิดขึ้นในปลายสมัยอยุธยาว่า ในยามออกรบทหารต้องนำเสียบึงอาหารของตนติดตัวไปด้วยและทางการจะส่งเสียบึงอาหารไปให้อีกส่วนหนึ่ง แต่นายทหารที่มีหน้าที่แจกจ่ายเสียบึงมักนำไปขายหากำไรโดยที่ทหารระดับล่างไม่กล้าร้องเรียน จึงมีการแสดงละครถวายให้พระเจ้าแผ่นดินทอดพระเนตรเรื่องนายทหารผู้ใหญ่ยักยอกเสียบึงอาหาร จนพระเจ้าแผ่นดินสั่งลงโทษผู้กระทำผิด ขุนนางผู้ใหญ่ที่มีโทษยักยอกมักถูกลงโทษให้เป็นตะพุนหญ้าช้าง ถ้าไม่ปฏิบัติหน้าที่ก็จะถูกเขียนด้วยหวาย บางคนถูกนำตัวไปตระเวนก่อนแล้วจึงประหารชีวิต บางคนไถชีวิตโดยยอมสละทรัพย์สินทั้งหมดเป็นค่าไถ่ บางคนได้รับโทษกริดศิระซึ่งจะถูกโกนหัวแล้วถูกมัดกริดที่ศีรษะตามจำนวนโทษที่ได้รับ (ตูรแปง, 2539 : 55, 68 - 69) การยักยอกรางวัลหรือเสียบึงอาหารของกองทัพได้รับโทษหนัก เพราะการเบียดบังฉ้อโกงรางวัลและเสียบึงมาเป็นของตนทำให้ไพร่พลเสียกำลังใจว่าออกรบต่อสู้เพื่อบ้านเมืองแต่อาหารการกินขาดแคลนและถูกทุจริตโดยไม่กล้าร้องเรียน หรือทำความดีความชอบแต่ไม่ได้รับรางวัลเป็นกำลังใจเลย จนอาจทำให้กองทัพพระส่ำระสาย ขาดกำลังใจและกำลังใจจนเป็นเหตุให้พ่ายแพ้ได้

พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการรณรงค์สงครามที่ยกมานี้เป็นเพียงตัวอย่างบางประเด็น แต่ก็แสดงให้เห็นว่าเป็นพระราชบัญญัติที่มีรายละเอียดครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับข้อปฏิบัติต่างๆ ในการศึกสงครามอย่างครบถ้วน ทั้งเรื่องการต่อสู้กับข้าศึก การรักษาระเบียบวินัยของกองทัพ การให้บำเหน็จรางวัล และการลงโทษจากความผิดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดส่วนที่แสดงให้เห็นว่ากฎหมายนี้มีความเป็นเหตุเป็นผลและมีการผ่อนปรนอยู่ด้วย เช่น การทำสงครามต้องยึดตามหลักพิชัยสงคราม แต่ถ้าสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยก็ปรับตัวตามสถานการณ์นั้นได้

ในสมัยรัฐจารีตการทำสงครามเพื่อขยายพระราชอำนาจถือเป็นหน้าที่หนึ่งของ “พระมหากษัตริย์” ซึ่งหมายถึง จอมทัพ การแพ้สงครามย่อมกระทบต่อพระเกียรติยศ พระราชบัญญัตินี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อจะได้มีชัยชนะในราชการสงครามซึ่งเป็นพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ ดังนั้นจึงมีข้อกำหนดและบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับการกระทำที่อาจเป็นเหตุให้แพ้สงคราม พระราชพงศาวดารสมัยกรุงศรีอยุธยา และเอกสารต่างชาติกล่าวถึงเรื่องราชการสงครามไว้มากมาย และสะท้อนถึงความสำคัญของพระอัยการภูกูกักที่ถูกนำไปใช้ตัดสินลงโทษและให้รางวัลขุนนางและไพร่พล เหตุการณ์สำคัญที่รู้จักกันดีเหตุการณ์หนึ่งคือ คราวศึกยุทธหัตถีเมื่อ พ.ศ. 2135 แม่ทัพนายกอง

หลายนายตามข้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรกับสมเด็จพระเอกาทศรถไม่ทันถือว่ามีความผิด มีโทษถึงประหารชีวิต แต่สมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว และพระราชอาคณະ 25 รูป ขอพระราชทานบิณฑบาตชีวิตไว้ให้ทำราชการแก้ตัวตามพระอัยการกบฏศึก นายทหารทั้งหลายที่เคยรับราชการมีความดีความชอบในครั้งก่อนๆ มา จึงรอดชีวิตมาได้และได้ไปทำราชการสงครามเพื่อไถ่โทษ

ระเบียบวินัยและการเชื่อฟังคำสั่งพระเจ้าแผ่นดินหรือของแม่ทัพในยามสงคราม เป็นสิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชาจะละเมิดไม่ได้โดยเด็ดขาด ถ้าละเมิดต้องถูกลงโทษตามอาญาทัณฑ์ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (พ.ศ.2310-2325) ทรงสั่งให้แม่ทัพนายกองที่กำลังกลับลงมาจากเชียงใหม่เร่งเดินทัพไปช่วยต้านทัพพม่าที่ราชบุรีห้ามผู้ใดแวะกลับบ้านของตนเด็ดขาด แต่เมื่อพระเทพโยธาผ่านหน้าบ้านก็กลับจอดเรือที่กำลังเดินทางไปราชบุรีและแวะขึ้นบ้านก่อน สมเด็จพระเจ้าตากสินจึงสั่งให้ตัดหัวพระเทพโยธาเสียบประจานไว้หน้าป้อมวิไชยประสิทธิ์และให้นำศพไปทิ้งน้ำ ไม่ให้ผู้ใดเอาเยี่ยงอย่าง การที่พระเทพโยธาถูกลงโทษหนักถึงขั้นประหารชีวิต เพราะละเมิดคำสั่งของผู้บังคับบัญชาในยามสงครามเท่ากับละเมิดพระอัยการกบฏศึก (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. 2542 : 193) ส่วนการคิดข้อย่อยต่อการศึกสงครามก็มีโทษถึงตาย เช่น ในสงครามกับพม่าที่ราชบุรีครั้งเดียวกันนี้ พระยาเพชรบุรี “มีเป็นใจในราชการศึก คิดข้อย่อยต่อการสงคราม” เจรจากับป่าวว่าถ้าพม่าตีค่ายได้ ตนจะหนีกลับเข้าไปในเมือง ป่าวของพระยาเพชรบุรีจึงไปฟ้องต่อข้าหลวงว่าพระยาเพชรบุรีคิดหนีทัพ เมื่อสอบสวนว่าเป็นจริง พระยาเพชรบุรีจึงถูกลงโทษตระเวนรอบทัพ ตัดหัวเสียบประจาน (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับบริติช มิวเซียม. 2542 : 352)

อย่างไรก็ตาม แม้ในหลายกรณีผู้ทำผิดในราชการสงครามจะถูกลงโทษประหารชีวิตตามพระอัยการกบฏศึก แต่บางครั้งพระมหากษัตริย์ก็ทรงลดโทษให้ เช่น ในสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 (พระเจ้าท้ายสระ, พ.ศ. 2251 - 2275) พระยาโกษาธิบดีจิ้นเป็นแม่ทัพเรือยกไปรบกับญวนที่เมืองพุทไธมาศในเขมร แต่พระยาโกษาธิบดีจิ้นถอยเรือหนีไปทิ้งทหารเสีย ทำให้ทหารญวนได้เปรียบได้กำลังใจฆ่าฟันฝ่ายไทยเป็นจำนวนมาก จนกองทัพเรือไทยแตกพ่าย แต่ทัพบกชนะจนได้เขมรคืน เมื่อกลับมายังกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่ผู้มีความชอบ ส่วนพระยาโกษาธิบดีจิ้นนั้นถ้าตามโทษในพระอัยการกบฏศึกคือตระเวน ตัดเท้า ตัดหัวเสียบประจาน แต่ในครั้งนี้นักกลับได้รับโทษเพียงให้ขุดใช้ป็น ลูกกระสุนดินประสิว ที่เสียไปให้แก่ญวนเท่านั้น และไม่ได้บอกว่าต้องโทษอื่นๆ อีก (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2. 2542: 103, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). 2542 : 429)

3. ว่าด้วยการลงโทษทวะตึงขกรรมกร หรือโทษ 32 สถาน

การลงโทษถือเป็นอำนาจประการหนึ่งของผู้ปกครอง คัมภีร์พระมนุธรรมศาสตร์

ระบุไว้ว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงมีทิพพยาเวแห่งพระยม ราชอาณาจักรความยุติธรรม จึงทรงมีหน้าที่
 ลงโทษคนผิดเพื่อผดุงรักษาความยุติธรรมไว้ในหมู่ราษฎร ส่วนพระพุทธศาสนาเห็นว่า
 พระมหากษัตริย์ ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ปกครองเพื่อรักษาความถูกต้องชอบธรรม และป้องกัน
 ความชั่วร้ายที่จะเกิดขึ้นในสังคม (ชาญณรงค์ บุญหนุน. 2546: 12) ด้วยพื้นฐานความเชื่อ
 เช่นนี้พระเจ้าแผ่นดินจึงต้องเป็นผู้รักษาธรรมะ หรือความถูกต้องในบ้านเมือง คำว่า “ธรรมมะ”
 เป็นคำดั้งเดิมที่หมายถึงกฎหมายในวัฒนธรรมไทย ดังกฎหมายแม่บทที่เรียกว่า “พระธรรมศาสตร์”
 บุคคลที่เป็นผู้ปกครองต้องใช้ธรรมะในการปกครองเพื่อให้เกิดความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงถูกต้อง
 ตามธรรม คือ ตามธรรมเนียมหรือธรรมนิยม⁵ ที่คนในสังคมนิยมนับถือเพื่อความอยู่รอด
 หรือความสุขความเจริญของสังคมนั้น ธรรมนิยมประการหนึ่งที่สอดคล้องกับพระอัยการกบฏศึก
 คือ ทพหฤชิตอมม (ธรรมอันมั่นไม่อันตราย) หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องอุดหนุนส่งเสริม
 พระบรมเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินหรือความมั่นคงในอำนาจรัฐ เพื่อประโยชน์ใน
 การปกป้องชีวิต ทรัพย์สิน และสันติสุขของประชาชนจากศัตรูทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร
 ดังนั้นเพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมะหรือความถูกต้องจึงจำเป็นที่พระเจ้าแผ่นดินจะต้องใช้ “ทัณฑ์”
 หรือการลงโทษผู้ละเมิดธรรมะที่จะทำให้ประชาชนและบ้านเมืองไม่สงบสุข ไม่มั่นคง ในพระอัยการ
 กบฏศึกบัญญัติถึงการลงโทษต่อความผิดฐานเป็นกบฏต่อพระเจ้าแผ่นดินและต่อบ้านเมืองไว้ 32
 สถาน เรียกว่า ทเวตติชกรรมากร

ลักษณะการลงโทษในกฎหมายตราสามดวงนั้นเป็นการลงโทษที่เน้นการประจาน
 เพื่อให้เกิดความอับอายจะได้เข็ดหลาบไม่กล้ากระทำอีก หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นเกรงกลัว
 ไม่กล้าทำตาม เป็นการลงโทษที่ท้ออย่างเปิดเผยให้ผู้อื่นได้รู้เห็นกันทั่วและมีบทลงโทษที่รุนแรง
 แต่ก็ลดหลั่นตามความผิด เช่น ทำให้สูญเสียชีวิตหรือชีวิต ธิราชบาตร ธิทรัพย์สินบ้านเรือน

⁵ ธรรมนิยม 4 ประการ ได้แก่ 1) ชีโวปรณกมม (ธรรมที่เป็นเครื่องเลี้ยง) คือ ธรรมที่เกื้อกูลหรือยังให้เกิด
 อาหาร สิ่งบริโภค ที่อยู่อาศัย และอาชีพการงานที่เป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต 2) พหุลอมม (ธรรมที่เป็น
 เครื่องทำให้บริบูรณ์) คือ ธรรมที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์หรือความมั่งมีทั้งบุคคล และบ้านเมืองเพียงพอ
 เลี้ยงชีพในยามสงครามหรือยามขัดสน 3) ดุลยอมม (ธรรมอันเสมอ) คือ ธรรมที่ชักนำหรือบำรุงให้เกิด
 ความเสมอภาคในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของคนในชุมชนโดยไม่มีเอาเปรียบกัน 4) ทพหฤชิตอมม
 (ธรรมอันมั่นไม่อันตราย) คือ ธรรมที่เป็นเครื่องอุดหนุนส่งเสริมพระบรมเดชานุภาพ ของพระเจ้าแผ่นดิน
 หรือความมั่นคงในอำนาจรัฐ เพื่อประโยชน์ในการปกป้องชีวิต ทรัพย์สิน หรือสันติสุขของประชาชนจากศัตรู
 ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร (กิตติศักดิ์ ปกรติ. (2539, เม.ย.- มิ.ย.)” กฎหมายไทย :
 มุมมองด้านวัฒนธรรม (ตอนที่ 1) **ดุลพาท.** 43 (2): 147 อ้างใน กรมหลวงพิชิตปรีชากร . (2472).
 ธรรมสารวินิจฉัยว่าด้วยยุติธรรมเป็นอย่างไร. **ประชุมพระนิพนธ์กรมหลวงพิชิตปรีชากร**, 128-138.

เขียนตี ปรับ จนถึงภาคทัณฑ์ แต่ลักษณะการลงโทษตามทว่ดิงษกรรมกรในพระอัยการกบฏศึก นั้นเป็นลักษณะพิเศษ เพราะมีความรุนแรงน่าสะพรืงกลัวมากกว่าปกติอย่างยิ่ง

3.1 ที่มาของทว่ดิงษกรรมกร ทว่ดิงษกรรมกร หมายถึง โทษ 32 สถาน บทลงโทษ ส่วนใหญ่มาจากเทวทูตสูตรในพระสุตตันตปิฎก ซึ่งมีข้อความกล่าวถึงพระพุทเจ้า ขณะประทับอยู่ ณ เขตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี ทรงแสดงเรื่องนายนิรยบาลลงโทษสัตว์นรก ที่เคยทำความผิดเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง โทษที่ปรากฏในเทวทูตสูตรนี้มี 26 สถาน ส่วนในอรรถกถาเทวทูตสูตรได้รวมโทษอีก 6 สถาน ที่พระพุทเจ้าทรงแสดงอีกคราวหนึ่งไว้ด้วย รวมเป็นโทษ 32 สถานที่จะปฏิบัติต่อสัตว์นรกเช่นเดียวกับโทษในพระอัยการกบฏศึก (เสมอ บุญมา. 2547 : 64 - 70 และ 82 - 84 และ กฤษฎา บุญยสมิต. 2547 : 58 - 59)

3.2 ลักษณะโทษตามทว่ดิงษกรรมกร โทษทว่ดิงษกรรมกร 32 สถาน แบ่งเป็นโทษ ที่มีความโหดร้ายรุนแรง 21 สถาน ใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดร้ายแรงที่เรียกว่า “ร้ายยิ่งโจร” คือ ผู้ที่กบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน ต่อบ้านเมือง เช่น การปล้นตีเมือง เผาพระราชนิเวศน์มณฑลสถาน คลัง ฉาง บ้านเรือนราษฎร ทำร้ายราษฎร ทำผิดต่อพระพุทศาสนา และกระทำที่ไร่มนุษยธรรม ศีลธรรม เช่น ฆ่าบิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณ ผู้ที่ทำความผิดเหล่านี้ถูกลงโทษตามโทษ 21 สถาน เช่น ต่อยกระโหลกศีรษะออกแล้วเอาเหล็กร้อนๆ ใส่ลงไปให้มันสมองพุ่งพุ่งขึ้น เอาขอเกี่ยวปากให้ยาวถึงโอบุแล้วตามประทีปไว้ในปาก เอาผ้าชุบน้ำมันพันรอบตัวแล้วจุดไฟ เอาเบ็ดเกี่ยวทั่วร่างให้เนื้อหลุดขาดออกจนหมด เอามัดสับทั่วร่างแล้วเอาปรังชุบน้ำเกลือกรีดครูด เอาน้ำมันร้อนราดรดตั้งแต่ศีรษะลงมา เอขวานผ่าอก แหวงด้วยหอกที่ละน้อยจนตาย สำหรับ ผู้มีความผิดฐานล่วงละเมิดพระราชอาญา พระราชบัญญัติ พระราชกำหนดบทพระอัยการ เป็นโจรปล้นบ้านเรือนสะกดสะด่มย่องเบาดิขิงสังข์ลักกทรัพย์สิ่งของผู้อื่นได้รับโทษที่เบาลงมาอีก 11 สถาน ดังนี้ ตีด้วยหวาย ตัดนิ้ว ตัดเท้าทั้งสองข้าง ตัดมือตัดเท้าทั้งสองข้าง ตัดหูสองข้าง ตัดจมูก ตัดปาก แหวะปาก เสียบเป็น (ใช้ไม้เสียบทางทวารหนักจนตาย) ตัดหัว และจำห้าประการ แล้วใส่คุกไว้

โทษทั้ง 32 สถานนี้ กฤษฎา บุญยสมิต เห็นว่า โทษ 27 สถาน มาจากเทวทูตสูตร และเรียงลำดับตามภาษาบาลีแบบข้อต่อข้อ จึงวิเคราะห์ว่าโทษดังกล่าวกำหนดไว้เพื่อขู่หรือปราบ เท่านั้น ส่วนโทษอีก 5 สถาน คงเป็นโทษที่เกิดจากการกำหนดเพิ่มของไทย ได้แก่ โทษขวานผ่าอก โทษแหวงด้วยหอกที่ละน้อย โทษขุดหลุมฝังครึ่งตัวแล้วจุดไฟคลอก โทษให้กินเนื้อตนเอง และโทษแหวะปาก อย่างไรก็ตาม ไม่พบหลักฐานที่ใดว่ามีการลงโทษผู้กระทำความผิดตามโทษร้ายแรง 27 สถาน (กฤษฎา บุญยสมิต. 2547 : 59) เช่นเดียวกับเสมอ บุญมา ที่เห็นว่าบทลงโทษในพระอัยการกบฏศึก สะท้อนถึงอิทธิพลของพระพุทศาสนา ในสังคมไทยที่นำเอาวิธีการที่ยมบาล ใช้ลงโทษสัตว์นรกที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพุทศาสนา กล่าวไว้ และเป็นเรื่องทางจิตวิทยา เพื่อสร้างความหวาดกลัวให้เกิดขึ้น เพราะลักษณะการลงโทษที่บรรยายไว้ในพระอัยการ

เป็นสิ่งที่ประชาชน ได้พบเห็นอยู่เสมอจากภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์วิหาร จึงทำให้เกิดความสยดสยองหวาดกลัว (เสมอ บุญมา. 2547 : 84) และเห็นว่าการลงโทษเช่นนี้ไม่ได้นำมาใช้ตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งหมดแต่นำมาปรับให้เหมาะกับสภาพสังคมแบบไทย ซึ่งการที่ผู้ชำระกฎหมายตราสามดวงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ท่านหนึ่ง คือ พระธรรมปริชา (แก้ว) เป็นผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และพระพุทธศาสนา จึงเป็นไปได้ที่มีการลอกเลียนข้อความเรื่องการลงโทษสัตว์นรก ในเทวทูตสูตรมาใช้ เห็นได้ว่าโทษที่ระบุไว้ในพระอัยการกบฏศึกนี้มีความรุนแรงและทรมานผู้กระทำผิดอย่างสาหัส ซึ่งผู้ถูกลงโทษน่าจะเสียชีวิตก่อนการลงโทษจบสิ้นกระบวนการ จึงเชื่อได้ว่าโทษเหล่านี้เป็นการบรรยายไว้เพื่อทำให้เกิดความหวาดกลัวมากกว่าที่จะใช้ลงโทษจริงๆ แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าหากทำผิด “ยิ่งโจร” จะได้รับโทษขั้นออกฤษฎ์

นอกจากนี้บทลงโทษเหล่านี้ดูจะโหดร้ายทารุณเกินกว่าจะปฏิบัติได้จริงในสังคมไทย ดังนั้นคงเป็นการเขียนไว้เพื่อให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำผิดและเพื่อทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์น่าเกรงขามมากขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันและป้องปราม ไม่ให้กระทำผิดเพราะเกรงกลัวโทษอันรุนแรงนั่นเอง และเมื่อตรวจสอบจากหลักฐาน เช่น พระราชพงศาวดารก็ไม่พบว่ามีกรลงโทษตามที่บรรยายไว้แต่อย่างใด ซึ่งประเด็นนี้พิจารณาได้ 2 แง่ คือ ไม่มีการลงโทษเช่นนั้นจริงๆ หรือมีการลงโทษบางอย่างแต่เมื่อเขียนลงในพระราชพงศาวดารก็ไม่จำเป็นต้องบรรยายไว้ เท่าที่ตรวจสอบพบว่าการลงโทษจะเขียนอย่างสั้นๆ และกล่าวไว้คล้ายกัน คือ นำตัวเป็นตะพุ่นหญ้าช้าง จำห่าประการ ตระเวนแล้วตัดหัวเสียบประจาน หรือกล่าวแต่ว่านำไปประหารชีวิต แต่พระราชพงศาวดารสมัยธนบุรีได้กล่าวถึงโทษผ่าอกไว้ด้วย โดยเป็นการลงโทษนางสนม 2 คน และนางกำนัล 4 คน ที่เป็นชู้กับมหาดเล็ก (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับบริติช มิวเซียม. 2542 : 334)

ส่วนเอกสารของต่างชาตินั้นมีบรรยายไว้ละเอียดกว่าเอกสารไทย เช่น ตูรแปงบรรยายถึงโทษเอาเม็ดกรีดศีรษะ วัน วลิต พ่อค้าชาวฮอลันดาที่เข้ามายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง กล่าวไว้ว่าอาชญากรรมที่ถูกลงโทษรุนแรงที่สุดคือการล่วงละเมิดพระเจ้าแผ่นดิน พระสงฆ์ โบสถ์วิหาร บุคคลใดพยายามชิงบัลลังก์ ทำผิดคิดร้ายต่อบ้านเมือง ปฏิบัติต่อพระสงฆ์อย่างไม่เคารพ ขโมยทรัพย์สินวัด ปฏิบัติอย่างดูหมิ่นต่อโบสถ์หรือพระพุทธรูป จะถูกลงโทษประหารชีวิตอย่างหนักโดยไม่ไต่สวน ส่วนคดีอาชญากรรมอื่น เช่น ทำร้ายร่างกาย ผิดประเวณี ฆาตกรรม ลักขโมย ลอบวางเพลิง จะตั้งผู้พิพากษาไต่สวน คำว่า “ประหารชีวิตอย่างโหดร้ายนี้” วัน วลิต ไม่ได้ระบุไว้ว่าทำอย่างไร แต่ต่อมาได้กล่าวถึงการลงโทษในคดีอาญาว่าเป็นโทษหนัก เช่น เนรเทศไปอยู่ในที่ทุรกันดารในฐานะทาสที่ติดโซ่ตรวน ริบทรัพย์ ตัดมือ ตัดเท้า ตัดลิ้น และกล่าวถึงโทษที่รุนแรง เช่น ถูกทอดในกระทะ ราวด้วยน้ำมัน และเผาทั้งเป็น ถูกตัดเนื้อออกเป็นชิ้นๆ ตัดหัว ตัดครึ่งตัว และโทษอื่นๆ ในคดีผิดประเวณี ผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย

ของประเทศจะถูกโยนให้ข้างเหยียบตาย (ฟาน พลิต. 2546: 112-114)

อย่างไรก็ตาม วัน วลิต ไม่ได้บอกไว้ว่าโทษที่เขาบรรยายไว้นี้ใครได้เห็นเอง มีผู้เล่าให้ฟัง หรือได้ทราบว่าเป็นโทษที่มีในกฎหมายไทย ดังนั้นจากคำบรรยายส่วนนี้ของวัน วลิต จึงสรุปไม่ได้ว่าโทษเหล่านี้ได้ใช้จริงๆ หรือไม่ วัน วลิต ยังเล่าถึงเหตุการณ์ในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ว่าขุนนางที่ทำผิดได้ถูกเจียนเนื้อและบังคับให้กินเนื้อตนเอง และเล่าว่าสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ให้ประหารชีวิตมเหสีของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมด้วยการสับร่างออกเป็น 2 ท่อน ร่างส่วนบนให้ติดตรึงอยู่กับขาหยังไม้ไฟเพื่อประจานก่อนที่พระภิกษุจะขอบิณฑบาตไม่ให้ประจาน ลงโทษนางกำนัล 2 คน ด้วยการแหวระงเป็น 2 ซีก ใส่เครื่องถ่างปากไว้แล้วเสียบประจาน บิดาของนางกำนัลถูกลงโทษฆ่าตลอดตัวแล้วแขวนบนขาหยัง และให้ลงโทษออกญาพิษณุโลก ด้วยการสับเป็น 3 ท่อน (ฟาน พลิต. 2546: 223, 340) ในต้นสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เกิดกบฏเมืองนครศรีธรรมราชแต่ถูกปราบได้ นักโทษสำคัญ 17 คนถูกส่งมายังกรุงศรีอยุธยา วัน วลิต บันทึกไว้ว่าพวกนักโทษถูกนำบเท้าด้วยแผ่นเหล็กร้อนที่เผาจนแดง ถูกล่าม และฝังไว้ในดินลึกเสมอปากเป็นการประจานแก่คนที่เดินผ่านไปมาซึ่งถูกบังคับให้เขกศีรษะนักโทษคนละที โดยถือว่าเป็นการสบประมาทอย่างรุนแรงต่อนักโทษ (ฟาน พลิต. 2546: 326) การลงโทษที่ วัน วลิต เล่ามานี้แม้จะดูว่ารุนแรงแต่อาจพิจารณาได้ว่าเป็นการลงโทษเพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้อื่น เพื่อให้จงรักภักดีต่อกษัตริย์ เพื่อให้หวาดกลัวไม่กล้าคิดต่อต้าน ขัดพระราชมารยาท หรือกระทำการอันส่อไปในทางไม่จงรักภักดี เพราะในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชบ้านเมืองเพิ่งเป็นอิสระและยังมีศึกสงครามมากจึงต้องปกครองอย่างเข้มงวด ส่วนสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็นระยะที่เพิ่งสถาปนาราชวงศ์ใหม่ย่อมต้องสร้างอำนาจให้มั่นคง การลงโทษที่รุนแรงจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้พบเห็นหวาดกลัวไม่กล้าคิดต่อต้าน

ลา ลูแบร์ ราชทูตชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - 2231) กล่าวถึงเรื่องการลงโทษไว้เช่นกัน เช่น บอกว่าสมเด็จพระนารายณ์ (ซึ่งลา ลูแบร์ใช้คำว่าพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้) ลงโทษนางสนมที่มีชู้โดยให้เสียบขบถ (ลา ลูแบร์. 2510 : 329) กล่าวถึงการลงโทษตามความผิดที่ทำ เช่น กล่าวความเท็จ ขยายความลับ โทษเย็บปาก เก็บความลับไว้ไม่ยอมพูด โทษผ่าปาก ผิดพระราชบัญชา โทษตัดหัว และบรรยายถึงการลงโทษอื่นๆ เช่น ตัดคอ ตัดกลางตัวออกเป็น 2 ท่อน รวมทั้งส่งนักโทษไปให้ข้างหรือโคที่ถูกทำให้โกรธเพื่อให้นักโทษถูกทำร้าย แต่ลา ลูแบร์ก็กล่าวว่าไม่ได้เห็นการลงโทษด้วยข้างหรือโคด้วยตนเอง และมีการลงโทษประจานด้วยการจำคาฝังเสมอปากแล้วให้คนที่เดินผ่านไปมาตบหน้า เขกศีรษะ ส่วนเจ้านายจะถูกลงโทษด้วยการให้ออดอาหารจนตายหรือทุบด้วยท่อนจันทน์ หรือถ้าลูกน้องทำผิดถูกตัดหัว ผู้เป็นหัวหน้าต้องรับโทษด้วยโทษฐานไม่ดูแลลูกน้อง โทษที่หัวหน้าได้รับคือจำคามีศีรษะลูกน้องแขวนที่คอ (ลา ลูแบร์. 2510: 465 - 467, 471)

การลงโทษตามที่บรรยายไว้ในเอกสารของวัน วลิต กับลา ลูแบร์ เห็นได้ว่ามี

ความแตกต่างกัน วัน วลีต บรรยายถึงโทษที่มีในพระอัยการกบฏศึกด้วย แต่ลา ลูแบร์ ไม่ได้กล่าวถึง จึงเป็นไปได้ว่าโทษที่นำกล่าวเหล่านั้นไม่ได้ใช้ลงโทษจริงๆ แต่ใช้เฉพาะที่เป็นไปได้ เช่น ให้กินเนื้อตนเอง ผ่าอก ตัดออกเป็น 2 ท่อน ลา ลูแบร์ ยังกล่าวถึงการลงโทษแบบแปลกๆ สำหรับผู้ลักพระราชทรัพย์ของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งต้องโทษตายไว้เรื่องหนึ่ง คือเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ลักพระราชทรัพย์จึงถูกลงโทษให้กินน้ำเงินที่หลอมเคี้ยวอยู่จนตาย เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่นำเนื้อเงินออกจากร่างผู้ตายได้ยกยกเนื้อเงินไปส่วนหนึ่งจึงถูกลงโทษแบบเดียวกัน เจ้าพนักงานคนต่อมาก็ยกยกเนื้อเงินจากร่างผู้ตายอีก สมเด็จพระนารายณ์จึงเลิกการลงโทษ เช่นนี้ เพราะเกรงว่าจะยกยกต่อกันไปเรื่อยๆ (ลา ลูแบร์. 2510 : 335)

แม้จะมีการลงโทษหลายแบบตามความผิด แต่การลงโทษประหารชีวิต คงไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง หรืออาจกล่าวได้ว่าเมื่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์การลงโทษ ด้วยวิธีการรุนแรง หรือการประหารชีวิตคงน้อยลง ดังที่บิชอปปาลเลกัวซ์ บาทหลวงชาวฝรั่งเศส ที่เข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เล่าว่าคดีฆาตกรรมและอาชญากรรมอื่นๆ อีกหลายคดีมีโทษประหารแต่ไม่ได้นำมาใช้นานแล้ว โทษประหารชีวิตจะใช้สำหรับความผิดขั้นอุกฤษฏ์ คือการประทุษร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินหรือความผิดฐานกบฏเท่านั้น เมื่อมีคดีเช่นนี้เกิดขึ้นพระเจ้าแผ่นดินจะโปรดเกล้าฯ ให้มีการพิจารณาไต่สวนคดี เสนาบดีผู้ใหญ่จะทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นให้ลงโทษประหารชีวิต ปาลเลกัวซ์บอกว่าส่วนมากพระเจ้าแผ่นดินจะทรง อภัยโทษให้แก่ผู้ทำความผิดสถานเบา แต่ผู้ทำความผิดสถานหนักจะถูกประหารชีวิต ด้วยการตัดศีรษะหรือมัดมือมัดเท้าแล้วใช้หอกแทงจนตาย จากนั้นศพจะถูกสวนทวารหนักเสียบเอาขึ้นขาหยั่งตั้งไว้เพื่อประจานหรือเป็นเหยื่อแร้งกา ถ้าผู้กบฏเป็นเชื้อพระวงศ์ ก็จะไม่ทำให้เลือดตกลงบนแผ่นดิน แต่นำใส่กระสอบแล้วถ่วงน้ำ (ปาลเลกัวซ์. 2506: 334) จากคำบอกเล่าของปาลเลกัวซ์ เห็นได้ว่าการลงโทษด้วยการใช้หอกแทงจนตายและเสียบเป็นเกิดขึ้นจริง

เมื่อมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411-2453) ก่อนการปรับปรุงกฎหมายให้เป็นแบบตะวันตก มีคดีร้ายแรงเกิดขึ้น คือ ผู้ร้าย 3 คน ล่องลงเด็กไปฆ่าเพื่อเอาทรัพย์ที่ติดตัวเด็ก โดยกระทำการที่โหดร้ายด้วยการบีบคอ เอาขวานฟันต้นแขนซ้ายแขนขวาจนขาด เอามีดปาดหนังหัวถลกผมปิดหน้า ถอดเอากำไลข้อมือ ข้อเท้า เสมาผูกคอและตั้งตั้งใส่หูไป ในการพิพากษาตัดสินระบุว่าผู้ก่อเหตุทั้ง 3 คน เป็นผู้ร้ายใจฉกรรจ์ มหันตโทษ ต้องด้วยพระราชกำหนดบทพระอัยการ โทษลงพระราชอาญาเขียนคนละ 3 ยก ตระเวนบก ตระเวนเรือ และประหารชีวิต อย่าให้คนทั้งหลายดูเยี่ยงอย่างกันต่อไป (ราชกิจจานุเบกษา รัชกาลที่ 5 เล่ม 1. 2540: 34-36)

จะเห็นว่าตัวอย่างของการทำผิดพระราชบัญญัติหลายตัวอย่างที่ยกมานี้ เช่น ผู้ร้ายที่กระทำการอุกอาจโหดร้ายฆ่าเด็กเพื่อเอาทรัพย์ หรือคิดกบฏ ความผิดเหล่านี้ถ้ายึดตามพระอัยการกบฏศึกจะต้องได้รับโทษสถานใดสถานหนึ่งตามทวะตึงษกรรณกร แต่โทษสูงสุดที่

ผู้ทำผิดได้รับส่วนใหญ่คือ ถูกเขียน ตระเวน แล้วนำตัวไปตัดหัวเสียประจาน ดังนั้น จึงเชื่อได้ว่าการลงโทษตามทฤษฎีการกระทำที่รุนแรงโหดร้ายทั้งหลายไม่ได้ปฏิบัติเช่นนั้นจริง แต่มีโทษบางอย่างในโทษ 21 สถาน ที่ถูกนำมาใช้ เช่น โทษแทงด้วยหอกที่ละน้อย โทษผ่าอก ส่วนโทษที่เบาลงมามีอีก 11 สถานนั้นคงได้นำมาใช้จริงๆ ทั้งหมด เพราะการลงโทษบางอย่างมีระบุไว้ในพระราชพงศาวดารและเอกสารของชาวต่างชาติ

ความต่อเนื่องของพระอัยการกบฏศึกกับกฎหมายปัจจุบัน

เมื่อไทยมีการปฏิรูประบบกฎหมายให้เป็นแบบสากลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและมีการปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาต่อมา เนื้อหาสาระในพระอัยการกบฏศึกได้ถูกปรับเข้าไปอยู่ในประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งความหมายของความผิดทางอาญา คือ ความผิดที่มีผลกระทบต่อสังคมหรือคนส่วนใหญ่ของประเทศ เช่น ฐานฆ่าคนตาย ลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ผิดอาญาแผ่นดิน เป็นต้น ต้องรับโทษทางอาญา ความผิดในพระอัยการกบฏศึกถูกนำมาจัดหมวดหมู่ใหม่ และจำแนกออกเป็นความผิดประเภทต่างๆ ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร แยกเป็นความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักร ซึ่งเป็นความผิดฐานกบฏต่อแผ่นดิน ทั้งการก่อการร้ายและการคบคิดกับศัตรูภายนอกประเทศก่อความไม่สงบภายในประเทศ และความผิดต่อสัมพันธไมตรี ความผิดเกี่ยวกับศาสนา ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน ในประมวลกฎหมายส่วนว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชนนี้รวมถึงการทำร้ายและฆ่าผู้อื่น โดยแยกความผิดฐานฆ่าพ่อแม่ และการฆ่าผู้อื่นอย่างโหดร้ายทารุณ ไร้ศีลธรรม ไว้ต่างหาก นอกเหนือจากความผิดฐานทำร้ายและฆ่าผู้อื่นโดยวิธีหรือคดีฆ่ากันธรรมดา แสดงให้เห็นถึงการรักษาตัวบทกฎหมายเดิมในพระอัยการกบฏศึก โดยเฉพาะส่วนที่เป็นคุณธรรม ศีลธรรมในสังคมไว้ในกฎหมายปัจจุบันอย่างครบถ้วน เพียงแต่นำมาจัดหมวดหมู่ใหม่ตามกฎหมายสากล สำหรับความผิดในราชการสงครามนั้นก็ขึ้นอยู่กับความควบคุมดูแลของกองทัพ และกระทรวงกลาโหม

ส่วนการลงโทษที่เดิมมีทั้งโทษประจานด้วยวิธีต่างๆ โทษเขียน โทษปรับ โทษริบทรัพย์ โทษตัดมือ ตัดเท้า และโทษประหารชีวิตด้วยวิธีการตัดคอ แหงด้วยหอก ผ่าอก ตามที่มีปรากฏในพระราชพงศาวดารและในกฎหมายนั้น เมื่อเข้าสู่ประมวลกฎหมายสมัยใหม่ การลงโทษทางอาญาเหลือเพียง 5 สถาน เรียงตามความหนักเบา ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิ้น เท่านั้น และห้ามลงโทษอย่างอื่นนอกเหนือจากนี้ มิฉะนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ละเมิดกฎหมายต้องถูกลงโทษเสียเองฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ รวมทั้งสังคมในปัจจุบันให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างยิ่ง หากมีการกระทำที่ละเมิดกฎหมาย ละเมิดสิทธิ

มนุษยชน ซึ่งเป็นที่ยอมรับร่วมกันของนานาชาติก็จะเกิดการคัดค้านขึ้น จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ภาพสะท้อนสังคมไทยจากพระอัยการกบฏศึก

พระอัยการกบฏศึกเป็นพระอัยการบทหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมไทยในสมัยอยุธยาได้ชัดเจนพระอัยการหนึ่ง ประการแรกแสดงถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์มานานพระอัยการกบฏศึกสะท้อนให้เห็นความสำคัญของพระเจ้าแผ่นดินอย่างเด่นชัด เพราะมีทั้งเรื่องที่ทรงเป็นเจ้าของชีวิตของทุกคนในแผ่นดิน ทรงชี้เป็นชี้ตายแก่ทุกคนได้ และคำสั่งของพระองค์ถือเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม หากละเมิดหรือลบลู่ดูหมิ่น ด้วยประการใดๆ ก็ตามมีโทษสูงสุดถึงตาย และการกระทำประการใดก็ตามที่จะทำให้พระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินสั่นคลอนหรือทำลาย ทรัพย์สินและชีวิตของราษฎรในแผ่นดิน ถือว่าล่วงละเมิดต่อพระเจ้าแผ่นดินเพราะทรงเป็นเจ้าของชีวิต เป็นเจ้าแผ่นดินคือทรงเป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างในแผ่นดินของพระองค์ พระอัยการกบฏศึกยังสะท้อนถึงความเป็นธรรมราชาของพระเจ้าแผ่นดินที่ต้องปกครองโดยธรรม และต้องดำรงรักษาความยุติธรรม โดยการลงโทษเป็นเครื่องมือ ดังปรากฏบทลงโทษจากความผิดประการต่างๆ ในพระอัยการรวมทั้งสะท้อนถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระเจ้าแผ่นดินในฐานะที่ทรงปกครองด้วยทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร เช่น การอภัยโทษการเมตตาตายกวันภาชีอากรแก่ราษฎรผู้ได้รับความเดือดร้อนจากภัยสงคราม

ประการที่สองสะท้อนว่าสังคมไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนา การนำบทลงโทษในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่นๆ ในพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อทำให้กฎหมายมีความน่ายำเกรง และเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจหรือตักเตือนไม่ให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินละเมิดพระราชบัญญัติ ทำอึกอาจสร้างความไม่สงบสุขในบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่พระอัยการกำหนดไว้ว่าผู้กระทำผิดต่อพระพุทธศาสนา ผู้ที่ไม่กตัญญูต่อบิดามารดา ผู้มีคุณ หรือกระทำการไร้ศีลธรรม ไร้มนุษยธรรมจัดว่าเป็นคนที่เลวร้ายอย่างยิ่ง การนำหลักพระพุทธศาสนา และเนื้อหาการลงโทษ ในพระไตรปิฎกมาใช้ในกฎหมายสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อชีวิตของคนในสังคมอย่างยิ่ง รวมทั้งเป็นความชาญฉลาดของผู้ออกกฎหมายที่นำหลักในพระพุทธศาสนามาใช้ เพราะทำให้คนเกิดความหวาดกลัว หวาดเกรงการลงโทษที่เหมือนกับการลงโทษในนรกของยมบาล นอกจากนี้บทบัญญัติเกี่ยวกับการลงโทษและการอภัยโทษ ยังสะท้อนถึงความเมตตาปรานีของสังคมไทยที่ถูกกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรมคำสอนของศาสนาด้วย

ประการที่สามสะท้อนถึงความสำคัญของกำลังคน พระอัยการบทนี้สะท้อนให้เห็น

ความสำคัญของผู้คนในบ้านเมืองหลายแง่มุม เช่น การที่ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ปลอดภัย สงบสุขย่อมนำมาซึ่งความมั่นคงของบ้านเมืองและความมั่นคงของพระเจ้าแผ่นดิน และความสำคัญของประชาชนในด้านการเป็นกำลังแรงงาน กำลังทหาร ถ้าทำลายชีวิตของผู้อื่น ถือว่ามีความผิดต่อรัฐด้วยเพราะทำลายกำลังแรงงานของบ้านเมืองไป โดยเฉพาะถ้าไปทำร้ายผู้อื่นด้วยการกระทำที่ร้ายแรงออกอาจความผิดก็จะมากกว่าการทะเลาะกันธรรมดา และจะกลายเป็นผู้ทำผิดต่อแผ่นดินด้วย

สรุป

พระอัยการกบฏศึกบัญญัติขึ้นเพื่อค้ำจุนและเสริมสร้างพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดิน บทบัญญัติในพระอัยการครอบคลุมทั้งเรื่องของลักษณะกบฏและลักษณะรณรงค์ สงครามซึ่งเกี่ยวข้องกับพระบรมเดชาอนุภาพของพระเจ้าแผ่นดินทั้งสิ้น พระอัยการบทนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ในสมัยที่พระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในราชอาณาจักรและเป็นเจ้าชีวิตของราษฎร การกระทำใดก็ตามที่ล่วงละเมิดพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดิน หรือทำให้พระบรมเดชาอนุภาพ พระเกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดิน กระทบ กระเทือน การกระทำนั้นถือว่าผิดตามพระอัยการกบฏศึกทั้งสิ้น นอกจากนี้พระอัยการกบฏศึกสะท้อนถึงพื้นฐานความเชื่อในสังคมไทยหลายประการ เช่น เชื่อเรื่องความเป็นสมมติเทพของพระมหากษัตริย์ ความมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาทำให้หลักธรรม และคำสอนในพระไตรปิฎกถูกนำมาปรับใช้ในกฎหมาย ส่วนการบังคับใช้กฎหมายนั้นเท่าที่พิจารณาจากหลักฐานประวัติศาสตร์ พบว่ามีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด แต่การลงโทษไม่เป็นไปตามความรุนแรงที่ระบุไว้ในกฎหมายทั้งหมด แต่โทษสูงสุดคือโทษตาย และมีโทษทรมาน โทษประจาน ซึ่งแต่ละกรณีก็มีรายละเอียดปลีกย่อยลงไปอีก และเมื่อไทยมีการปฏิรูป ประมวลกฎหมายตามแบบสากล สาระในพระอัยการกบฏศึกได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีการจำแนกความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของราชอาณาจักรกรณีต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2539, เม.ย. - มิ.ย.). กฎหมายไทย : มุมมองด้านวัฒนธรรม (ตอนที่ 1). **ตุลพา** 43 (2)
- กฤษฎา บุญยสมิต. (2547). **กฎหมายตราสามดวง : การพิจารณาใหม่** ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ 2 กฎหมายตราสามดวง : แฉ่นสองสังคมไทย, วินัย พงศ์ศรีเพียร บรรณาธิการ, โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” (ก.ย. 2545 - ส.ค. 2548) ในความสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ : สกว.

- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2546). คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ : ที่มาและหลักการพื้นฐานของวัฒนธรรมกฎหมายไทย. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ “กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย” วันที่ 7 - 8 มีนาคม 2546 โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” (ก.ย. 2545 - ส.ค. 2548) ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ตำราขานุกาภาพ, สมเด็จพระยา. (2546). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ตรูแปง, ฟรังซัวส์ อังรี. (2539). **ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม**. ปอล ชาเวียร์ แปล. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง เล่ม 1-3.** (2529). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาลเลกัวซ์. **เล่าเรื่องเมืองไทย**. สันต์ ท. โกมลบุตร (2506) แปล. พระนคร : ก้าวหน้า.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับบริติช มิวเซียม, **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร. 2542.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนา**
- พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2.** (2542) .กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- พิชิตปรีชากร, กรมหลวง. (2472). ธรรมสารวินิจฉัยว่าด้วยยุติธรรมเป็นอย่างไร.**ประชุมพระนิพนธ์ กรมหลวงพิชิตปรีชากร**. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- ฟาน ฟลิต (วัน วลิต). (2546).**รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลิต)**. แปล โดย นันทา วรเนติวงศ์ และวนาศรี สามนเสน . กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. (2536). **ขุนนางอยุธยา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ลา ลูแบร์, ซิมง เดอ. (2510).**จดหมายเหตุลา ลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์**. สันต์ ท.โกมลบุตร แปล. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า.
- เสมอ บุญมา. (2547). ภาษาบาลีสันสกฤตในกฎหมายตราสามดวง. **เอกสารประกอบการสัมมนา วิชาการ “กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย ครั้งที่ 4”** วันที่ 18 - 19 พฤศจิกายน 2547 โครงการวิจัยเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร “กฎหมายตราสามดวง : ประมวลกฎหมายไทยในฐานะมรดกโลก” (ก.ย. 2545 - ส.ค. 2548) ในความสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.